

<https://doi.org/10.53656/his2022-2-7-bqla>

Reviews and Annotations
Рецензии и анотации

КНИГА ЗА ИСТОРИЯТА НА МОРСКИЯ ГРАД БЯЛА

Проф. Асен Кожухаров

Висше военноморско училище „Никола Й. Вапцаров“

За историята на съвременния морски град Бяла съществуват множество публикации. Това селище отдавна привлича вниманието на изследвачи на новата и най-новата история, османисти (Roussev 2014) и археолози (Yotov 2020; Minchev 2019). Успоредно с това то не убягва от вниманието на журналистите и текстовете на туристически и енциклопедични справочници, при това с различна степен на пълнота. Например в „Уикипедия“ за османския период (пет века) на селището са отделени само три реда. Накратко, миналото на морския град предизвиква постоянен интерес открай време. Посоченият интерес е удовлетворен през 2021 г., когато е издадена най-комплексната към този момент история на Бяла.

Тя е дело на колектив от автори под съставителство и обща редакция на доцент доктор Валери Йотов от Регионалния исторически музей – Варна (РИМ – Варна). Книгата се състои от увод, заключение и четири раздела (Yotov 2021).

В уводната част, наред с полагаемите служебни текстове, се отбелязват първопроходците в изследването на Бяла и техните произведения с подчертаване ролята на братя Шкорпил.

Първият раздел е озаглавен „История и археология на Бяла от древността до Средновековието“ и в края му е обособено обширно приложение. Разделът е с автори доцент Валери Йотов и Александър Минчев при участието на доктор Йото Валериев (РИМ – Бургас) и е рецензиран от доцент Павел Георгиев от *Националния археологически институт с музей – филиал Шумен*.

В основата на раздела са археологическият обект на нос Свети Атанас, резултатите на дългогодишните археологически проучвания на сътрудниците на РИМ – Варна, под ръководството на доцент Йотов. Следва да се отбележи, че разделът частично е съставен от вече публикувани (Yotov 2019), вкл. и в съавторство, статии в задграничния печат (Yotov, Minchev 2013), но съдържанието на които в книгата е преосмислено и сглобено в едно цяло.

В изложението са привлечени както археологически, така и писмени извори с множество карти (планове на археологическия обект), снимков материал и схеми. Тук особено трябва да се похвали работата на фотографа Румяна Костадинова и на автора на плановете и реконструкциите Мартин Вълчев.

Отделно следва да се отбележи нумизматичният анализ на доктор Йото Валериев и съобщените нови находки в текста, богато илюстрирани с фотографии на антични монети (Valeriev 2021, 61 – 68).

Фактическият разделът обхваща времената на Античността и Средновековието (до XIV в. включително).

Вторият раздел се състои от две глави и може да се определи като осмателно изследване. Автор на раздела е член-кореспондент Иван Русев, а рецензенти са член-кореспондент Румяна Радкова и член-кореспондент Александър Костов.

Първата глава третира Бяла и района в ранния османски период (XV – XVIII в.).

Втората глава – „Бяла и районът през XIX в.“, осветява проблематиката на времената от Българското възраждане в селището.

И в двете глави се прави упор на стопанската и социалната, вкл. и демографска история, както и на миналото на православните храмове в района. Във втора глава са обособени параграфи, посветени на известни хайдуты и съдбата на Бяла по време на Освободителната война (1877 – 1878 г.). Авторът отбелязва, че напредък в изучаването на този период от историята е възможен благодарение на установените стабилни връзки със съвременните турски изследвачи и турски архиви. Нещо, което е материализирано в раздела и е принос на изданието в историята. Разделът се характеризира положително не само с това, че е най-обемната част на книгата (Roussev 2021, 177 – 288) и с публикуването на новооткрити сведения от турските архиви, но и с детайлен сравнителен анализ на откритите в архивите количествени данни в сферата на демографията и икономиката на селището от онези времена. Това, в крайна сметка, е позволило да се направят коректни обобщения, които може и трябва да се използват като конструкт в бъдещи научни публикации за османския период на българската история.

Третият раздел, озаглавен „Бяла и районът след Освобождението до края на Втората световна война (1878 – 1945)“, осветява в общи линии историята

на селището през монархическия период на Третата българска държава и е дело на Борислав Дряновски (в миналото директор на ДА – Варна), с рецензент професор д.н. Милко Палангурски от Великотърновския университет „Св. св. Кирил и Методий“. Този обширен текст е изложен в три обособени компонента.

- Развитие на Бяла през периода 1878 – 1925 г.
- Политически живот в Бяла през периода 1878 – 1944 г.
- Развитие на Бяла през периода 1925 – 1944 г. (Dryanovski 2021, 289 – 424).

Особено следва да се отдели един от параграфите, свързан с участието на беленци във войните за национално обединение. За съжаление, в посочения „военен“ аспект не намира отражение Втората световна война и изобщо борбата с морските мини, което определено има отношение към историята на крайбрежното селище Бяла, доколкото в него има формирования на Морските на Негово Величество войски.

Авторът, като се опира на архивни извори, съобщава нови сведения за историята на образованието в селището, което следва да се отчете като приносен момент на труда му.

Най-детайлно е разработена последната част, с важни приноси моменти, свързани с бежанския проблем. Авторът е анализирал проблемите на изселването на гръцкото население, заселването на българите от Беломорска Тракия и Добруджа, а така също мястото на бежанския проблем в политическия живот на селището.

Четвъртият раздел на книгата, озаглавен „Бяла и районът в периода на социализма (1945 – 1989)“, осветява в общи линии историята на селището през републиканския период на Третата българска държава и е дело на доцент доктор Тодор Парушев (в миналото преподавател в Икономическия университет – Варна). Рецензент отново е професор Милко Палангурски. Това е най-краткият раздел на книгата, при което за отбелязване е, че значителна част от съдържанието ѝ са фотографии. При подготовката на текста са привлечени фондовете на ДА – Варна, периодичният печат от онези времена и спомени на участници в събитията, събрани от автора (Parushev 2021, 425 – 496). Акцентите на изследването са върху историята на административното развитие, проблемите с демографията и икономиката, вкл. туризма на Бяла. Всъщност досега това е най-неразработеният и незадоволително осмислен период от историята на селището и района около него. Причината за положението на нещата е, че архивите не са попълнени с нужните данни и не е изживяна установката, че „това все още не е история“. Ето защо четвъртият раздел може да се приеме за важно предимство за бъдещи изследвания.

Книгата, като цяло, е богато илюстрирана, добре оформена, напечатана на гланцирана хартия, което подсказва за още едно предназначение на

изданието – да служи за луксозен подарък и като своеобразна визитка на град Бяла.

Или ако обобщим, следва да отбележим, че авторският колектив, и в частност съставителят на тази монография, е избрал традиционна, но оптимална структура на книгата, която добре организира изложението на извършеното комплексно изследване. В това отношение изданието изобщо може да послужи за образец на структура на едно комплексно изследване в сферата на краезнанието.

Книгата дава важен принос не само в краезнанието, но и в морската ни история. Ето защо я препоръчвам на всеки изследовател на миналото на Българското черноморско крайбрежие.

ЛИТЕРАТУРА

ВАЛЕРИЕВ, Й., 2021. Античното светилище на нос Свети Атанас – нумизматични данни. В: ЙОТОВ, В. (съст.). *История на Бяла*. Варна: Онгъл, 61 – 68. ISBN 978-619-7373-86-8.

ДРЯНОВСКИ, Б., 2021. Бяла и районът след Освобождението до края на Втората световна война (1878 – 1945). В: ЙОТОВ, В. (съст.). *История на Бяла*. Варна: Онгъл, 289 – 424. ISBN 978-619-7373-86-8.

ЙОТОВ, В., 2019. Антична печь III в. на мысе Св. Атанас, Варненская область, Болгария. В: *В поисках сущности*. Сборник статей в честь 60-летия Н. Д. Руссева. Сер. „Библиотека Stratum“. Кишинэу: Университет „Высшая антропологическая школа“, 55 – 63. ISBN: 978-9975-3343-1-0.

ЙОТОВ, В., 2020. Золотая пластина с монограммой из позднеантичной крепости на мысе Св. Атанас. В: РАБИНОВИЧА, Р.А., ТЕЛЬНОВА, Н.П. (ред.). *На одно крыло – серебряная, на другое – золотая...* Сборник статей памяти Светланы Рябцевой. Сер. „Библиотека Stratum“. Кишинев, 147–150. ISBN 978-9975-3343-6-5.

ЙОТОВ, В. (съст.), 2021. *История на Бяла*. Варна: Онгъл. ISBN 978-619-7373-86-8.

ЙОТОВ, В., МИНЧЕВ, А., 2013. Сакрален център на мысе Св. Атанас в Западном причерноморье. *Stratum plus. Археология и культурная антропология*. 6, 59 – 77. ISSN: 1608-9057.

МИНЧЕВ, А., 2019. Эллинистические фигурные лампы из античного святилища на мысе Св. Атанас на окраине г. Бяла, Варненской области. В: *В поисках сущности*. Сборник статей в честь 60-летия Н. Д. Руссева. Сер. „Библиотека Stratum“. Кишинэу: Университет „Высшая антропологическая школа“, 35 – 42. ISBN: 978-9975-3343-1-0.

- ПАРУШЕВ, Т., 2021. Бяла и районът в периода на социализма (1945 – 1989). В: ЙОТОВ, В. (съст). *История на Бяла*. Варна: Онгъл, 425 – 496. ISBN 978-619-7373-86-8.
- РУСЕВ, И., 2014. Бяла и районът през османската епоха (XV – XIX в.). В: *Приноси към историята на Бяла (от древността до 1878 г.)*. Раздел II. Варна: Онгъл, 235 – 403.
- РУСЕВ, И., 2021. Бяла и районът през османската епоха (XV – XIX в.). В: ЙОТОВ, В. (съст). *История на Бяла*. Варна: Онгъл, 177 – 288. ISBN 978-619-7373-86-8.

REFERENCES

- DRYANOVSKI, B., 2021. Settlement of Byala and the region after the liberation until the end of World War II (1878 – 1945). In: YOTOV, V. (ed.). *History of the Town of Byala*. Varna: Ongyl, 289 – 424. ISBN 978-619-7373-86-8.
- MINCHEV, A., 2019. Hellenistic Plastic Lamps from The Ancient Sanctuary At Sveti Atanas Cape Near Byala, Varna Region. In: *In search of the essence*. Kishinev: University "Higher Anthropological School", 35 – 42. ISBN 978-9975-3343-1-0.
- PARUSHEV, T., 2021. Settlement of Byala and the region in the period of socialism (1945 – 1989). In: YOTOV, V. (ed.). *History of the Town of Byala*. Varna: Ongyl, 425 – 496. ISBN 978-619-7373-86-8.
- ROUSSEV, I., 2014. Byala and the region during the Ottoman era (XV-XIX centuries). In: *Contributions to the history of Byala (from Antiquity to 1878)*. Section II, Varna: Ongyl, 235 – 403.
- ROUSSEV, I., 2021. Settlement of Byala and the region during the Ottoman era (XV – XIX cent.). In: YOTOV, V. (ed.). *History of the Town of Byala*. Varna: Ongyl, 177 – 288. ISBN 978-619-7373-86-8.
- VALERIEV, I., 2021. The ancient sanctuary of Cape St. Athanasius - numismatic data. In: YOTOV, V. (ed.). *History of the Town of Byala*. Varna: Ongyl, 61 – 68. ISBN 978-619-7373-86-8.
- YOTOV, V., 2019. Antique Kiln Of 3rd Century On Sveti Atanas Cape, Varna Region, Bulgaria. In: *In search of the essence*. Kishinev: University "Higher Anthropological School", 55 – 63. ISBN 978-9975-3343-1-0.
- YOTOV, V., 2020. Gold plate with monogram of the late-antique fortress at cape of St. Atanas. In: RABINOVICH, R.A., TELNOVA, N.P. (eds). *On one wing – silver, on the other – gold ...* Collection of articles in memory of Svetlana Ryabtseva. Series "Library" Stratum". Kishinev, 147 – 150. ISBN: 978-9975-3343-6-5.
- YOTOV, V., ed., 2021. *History of the Town of Byala*. Varna: Ongyl. ISBN 978-619-7373-86-8.

YOTOV, V., MINCHEV, A., 2013. A Sacred Centre At Cape Sveti Atanas In The Western Pontic Region. *Stratum plus. Archeology and cultural anthropology*. 6, 59 – 77. ISSN 1608-9057.

A BOOK ABOUT THE HISTORY OF THE SEA TOWN OF BYALA

✉ **Prof. Asen Kozhukharov, DSc.**

ORCID iD: 0000-0001-7979-3063

Web of Science ResearcherID: D-7842-2012

Nikola Vaptsarov Naval Academy

9002 Varna, Bulgaria

E-mail: robert77@naval-acad.bg